

του πολλοὺς ἄλλους στρατηγοὺς καὶ τινὰς Ἑλληνας ἀξιωματικούς, οἵτινες θὰ ἠδύναντο νὰ ᾧσι χρήσιμοι διὰ νὰ προφυλάττωσι τοὺς ἐπὶ τῆς Ἠπειρώου συμπατριώτας των ἀπὸ δηλητηριωδῶν ἰδεῶν, ὡς οἱ Γάλλοι διέσπειραν ἤδη παρ' αὐτοῖς. Αἱ ἀποθῆκαι φορβῆς, προμηθειῶν καὶ πυρομαχικῶν δύνανται νὰ ἰδρυθῶσιν εἰς Κορφοὺς καὶ ἐν νοσοκομεῖον εἰς Βουτριντόν, Ἄρταν ἢ Πάτρας. Πᾶσαι αἱ ἀποθῆκαι αὗται δύνανται νὰ ἐφοδιάζωνται σταθερῶς τὰ χρειώδη ἐκ μέρους τινὸς τῆς Ἀλβανίας, τοῦ Μωρέως καὶ ἐκ τῶν κρατῶν ἔτι τοῦ Βασιλέως τῆς Νεαπόλεως.

Ἡ ναυτικὴ δύναμις θὰ ἠδύνατο νὰ σύγκηται ἐκ 12 πλοίων τῆς γραμμῆς, ἔξ 8 φρεγατῶν, 10 ταρτάνων (τρεχαντηρίων) καὶ κανονιοφόρων λέμβων μετὰ τῶν σκαμπαβιῶν (εὐδρόμων). Τὸ ἕλαφρόν μέρος τῆς δυνάμεως ταύτης ἢ ὁ στολίσκος δέον νὰ χρησιμοποιηῖται πρὸς κάλυψιν τῶν ἀποβάσεων καὶ ἀπόκρουσιν εἰσβολῶν ὡς καὶ πρὸς δρᾶσιν κατὰ τῆς πλευρᾶς τοῦ ἐχθροῦ ἐὰν εὐρίσκειται παρὰ τὴν ἀκτὴν. Αἱ σκαμπαβίαι εἶναι εἶδος πλοίων μεθ' ἑνὸς μόνου τηλεβόλου καὶ 25 ἢ 30 ἀνδρῶν, ποιοῦνται δὲ χρῆσιν αὐτῶν πρὸς ἀποστολὴν διαταγῶν ἢ εἰδήσεων κατὰ μῆκος τῆς ἀκτῆς καὶ εἶναι καλὰ ἰστιόφορα. Δύνανται νὰ ἀγορασθῶσιν ἐν Ραγούζῃ, Βενετία ἢ ἐν Νεαπόλει. Ἡ κατανομὴ τῆς δυνάμεως ταύτης δύναται νὰ ἦναι εἰς στόλος 3 φρεγατῶν, ὅστις θὰ ἔχη τόπον συναντήσεως τὸ Κάτταρον, θὰ παραπλήῃ κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν καὶ θὰ ἀγκυροβολῇ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Δρίνου· ἐκ περισσοῦ 2 φρεγάτται ἐν Αὐλώνι καὶ Ἄρτα καὶ πλοῖον τῆς γραμμῆς καὶ δύο φρεγάτται ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Ναυπάκτου (Lepanto) παρὰ τὰς Πάτρας ἢ τὴν Κόρινθον κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις. Δύο πλοῖα τῆς γραμμῆς καὶ μία φρεγάττα πρὸς προστασίαν τῆς διόδου τῶν Κορφῶν καὶ τὰ ἐννέα ἄλλα θὰ παραπλέωσι παρὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ Μωρέως ἀπὸ τῆς νήσου Σαπιέντσας (Κηθύρων) μέχρι τοῦ Ἀκρωτηρίου τῆς Ἀγ. Μαρίας, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐνοῦται πρὸς τὴν παρὰ τὸ Ἰάραντον καὶ τὴν Ἀγ. Μαρίαν ἀγγλικὴν δύναμιν καὶ νὰ διατηρῇ διὰ μέσου τῶν φρεγατῶν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῆς νήσου Μάλτας, τῆς Σικελίας καὶ τοῦ Λόρδου Νέλσονος παρὰ τὴν Κορσικὴν.

Ἐὰν στόλος γαλλικὸς ἢ ἰσπανικὸς ἐπεχείρει νὰ ἀποβιβάσῃ στρατεύματα εἰς Μωρέαν ἢ νὰ εἰσπλεύσῃ εἰς τὴν Ἀδριατικὴν, ὁ ῥωσικὸς στόλος θὰ ἠνοῦτο πάραυτα πρὸς τὴν ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Ναυπάκτου μοῖραν καὶ εἰς τὴν παρὰ τὴν Ἀγ. Μαρίαν ἀγγλικὴν δύναμιν καὶ θὰ ἐνισχύετο διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πλοίων. Ὁ στολίσκος ὁ προορισμένος νὰ ὑποστηρίξῃ κίνησιν τινὰ τῶν στρατιωτικῶν σωμάτων δι' ἀπόβασιν τινὰ ἢ ἄλλως, θὰ ἔπρεπε νὰ ἀνατεθῇ εἰς ἐπιχειρηματίαν ἀξιωματικόν, ὁμιλοῦντα τὴν ἑλληνικὴν καὶ ἰταλικὴν. Ὁ στολίσκος οὗτος θὰ ἔπρεπε νὰ σύγκηται ἐκ τεσσάρων ἰσχυρῶν φρεγατῶν, ἔξ ὀκτῶ ἢ δέκα ταρτάνων ἢ κανονιοφόρων

λέμβων και τεσσάρων σκαμπαβιῶν. Πολλὰ τῶν πλοίων ταύτων δύνανται ν' ἀγορασθῶσι παρ' Ἑλλήνων ἐπὶ τῶν ἀκτῶν. Ἡ δύναμις αὕτη, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἡ Τουρκία ἤθελε δράσει ἐκ συμφώνου μετὰ τῆς Γαλλίας, θὰ δεήσῃ ν' αὐξηθῇ κατὰ τινὰ πλοῖα τῆς γραμμῆς και ἀριθμὸν πρόσθετον φρεγατῶν.

(Ἔπονται παρατηρήσεις περὶ τῶν δύο πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁδῶν, ἀναγκαιόταται ἂν οἱ Γάλλοι εἰσέβαλλον εἰς Μαυροβούνιον ἢ Ἀλβανίαν, ἀλλ' αἱ ὁποῖαι σήμερον, μὲ τὴν τεραστίαν ἀνάπτυξιν τῆς συγκοινωνίας διὰ τῶν σιδηροδρόμων, οὐδεμίαν ἔχουν ἐπίκαιρον σημασίαν. Μετὰ τὰς παρατηρήσεις ταύτας ὁ συγγραφεὺς τοῦ ὑπομνήματος, ὅστις ἀποδεικνύεται ἐντριβέστατος περὶ τὴν ψυχολογίαν τῶν κατοίκων και τὴν γεωγραφίαν τῶν μερῶν, ἃ τόσο ἀριστοτεχνικῶς περιγράφει και ὅστις φαίνεται χρηματίσας ὡς στρατιωτικὸς ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Βενετίας, ἐξακολουθεῖ ὡς ἑξῆς):

Ἡ ἀγγλικὴ δύναμις ἐν Μάλτᾳ θὰ ἔπρεπε νὰ σύγκηται ἐξ 8000 ἀνδρῶν στρατευμάτων τῆς γραμμῆς και 3000 κληγῶν ἢ ἐλαφροτέρων ὄπλων μετὰ 5—6000 οὐσσάρων ἢ ἐλαφροῦ πυροβολικοῦ. Τὸ πυροβολικὸν θὰ ἦτο τοῦ αὐτοῦ εἴδους τοῦ προταθέντος ἤδη διὰ τὰ ῥωσικὰ στρατεύματα. Τὰ στρατεύματα ταῦτα θὰ ἠδύναντο νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ἐκ Κορφῶν κατ' εὐθείαν ἢ ἠνωμένως μετὰ τῶν τῆς Ρωσσίας ἢ ἀποβιβαζόμενα εἰς τὸν Μωρέαν ἐν Πάτραις, ὅπου θὰ εἶχον τὸ νοσοκομεῖόν των και ἀποθήκην, εἴτε εἰς τὴν νῆσον Κεφαλληνίαν, και θὰ ἠδύναντο νὰ δράσωσιν, ὡς ἐσημευόθη ἤδη ἀνωτέρω, ἐκ Ναυπάκτου ἀντικρὺ τῶν Πατρῶν ἢ ἐκ Κορίνθου μετὰ τῶν λοιπῶν σωμάτων τῆς ἠνωμένης στρατιᾶς. Ἡ ναυτικὴ δύναμις, ἣτις θὰ ἠδύνατο ν' ἀποσπασθῇ ἀπὸ τῆς τοῦ Λόρδου Νέλσονος διὰ νὰ δράσῃ ἐκ συμφώνου μετὰ τῆς Ρωσσίας, θὰ συνέκειτο ἐκ τεσσάρων πλοίων τῆς γραμμῆς, ἕξ ἕξ ἢ ἐπτὰ φρεγατῶν και δύο ἢ τριῶν Κοττέρων, ἢ Λουγγερῶν. Τὰ πλοῖα τῆς γραμμῆς θὰ παρέπλεον ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Ἀγίας Μαρίας μέχρι Κορφῶν, ὥστε νὰ τὴν καλύπτωσι και προσέτι νὰ διατηρῶσι μίαν ἐπιαρήν μετὰ τῆς ῥωσικῆς μοίρας τῶν πλοίων τῆς γραμμῆς παρὰ τὸν Μωρέαν και τὴν Ναύπαικτον ὡς και μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Σπαρτιβέντου και Πασσάρου πρὸς δυσμὰς πρὸς κάλυψιν τῆς Σικελίας και Μάλτας και πρὸς διατήρησιν μιᾶς ἐπικοινωνίας μετὰ τοῦ παρὰ τὴν Κορσικὴν Λόρδου Νέλσονος και πρὸς συνένωσιν πάσης τῆς δυνάμεως, ἐκίστατε ἤθελε τοῦτο καταστεῖ ἐπιάναγκες. Τρεῖς ἀγγλικαὶ φρεγάτται θὰ ἠδύνατο νὰ ὄσιν ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Ναυπάκτου και μία φρεγάττα ἐκεῖθεν μέχρι τῆς ῥωσικῆς μοίρας παρὰ τὸ Ναυαρῖνον και τὴν Ζάκυνθον, αἱ ἄλλαι ὀφείλουσι νὰ ὄσι μετὰ τεσσάρων πλοίων τῆς γραμμῆς ἀπὸ τῆς Ἀγ. Μαρίας μέχρι Κορφῶν ἕξ ἐνὸς και μέχρι Σπαρτιβέντου, Πασσάρου και

Μάλτας ἀφ' ἑτέρου. Τὰ πλοῖα ταῦτα δύνανται νὰ εἰσπλέωσιν εἰς Κορφοῦς, Ναύπακτον, Πάτρας καὶ Μάλταν διὰ νὰ προμηθεύωνται ὕδωρ καὶ τροφίμα ἐκάστοτε ἤθελεν ἀπαιτήσῃ ἢ ἀνάγκη.

Τέλος τῶν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐγγραφα Νέλσωνος» χειρογράφων τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου.

Β΄.

Ἔπονται ὡς ἑξῆς τὰ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐγγραφα Χουῦδσον Λώου» (Hudson Lowe) χειρόγραφα τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου. Ὁ Χουῦδσον Λώου ἦτον, ὡς εἶπομεν, τότε Διοικητὴς τῶν Ἰονίων Νήσων, ὅστις ἐν συνεννοήσει καὶ μετὰ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, προδίδοντας τοὺς Γάλλους ἢ μᾶλλον τὸν Πουκεβίλλ, ἐνετείλατο ἀνθρώπον του ὅπως ἐκφυλλίζων τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ τελευταίου μετὰ τοῦ Ναπολέοντος σημειοῖ ἐξ αὐτῶν τὰ σπουδαιότερα καὶ μεταβιβάσῃ ταῦτα ἐν ἡμερολογίῳ Ἰταλιστὶ πρὸς τὸν Χουῦδσον Λώου. Αἱ σημειώσεις αὗται εἰσιν αἱ ἑξῆς ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ κειμένου:

Ἐκ τοῦ ἡμερολογίου:

1) Τετάρτη 12 Ἰουνίου 1881. Ἀφιξὶς τοῦ κ. Φιλίππους—λήψις ὑπουργικῶν ἐπιστολῶν—φορεὺς ὁ αὐτός.—Ἡ Α. Αὐτ. Μεγαλειότης ὁ Ναπολέων ἔχει στερρὰν τὴν ἀπόφασιν νὰ τελειώσῃ μὲ τὸν Ἀλῆ Πασσᾶν.

2) Δευτέρα 17 Ἰουνίου: Συνομιλία μὲ τὸν Ἀλῆ Πασσᾶν. Τῷ ἐξήγησε περίπου ὅτι ἡ Α. Αὐτ. Μ. ὁ Ναπολέων εἶναι ἠγανακτημένος κατ' αὐτοῦ.

3) Πέμπτη 20 Ἰουνίου. Ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς ἐγείρει φρούριον εἰς τὴν Σαγνάδαν.—Ἀπέναντι τῶν Γουμενισῶν εὐρίσκειται ἀγγλικὸν πολεμικὸν πλοῖον.

4) Ἐκ τοῦ βιβλίου ἀντιγραφῶν ἐπιστολῶν — 25 Μαΐου — Ἐπιστολαὶ πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν εἰς Παρισίους. Ὁ τελευταῖος ἡμέτερος ἰατρὸς διὰ Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς τὸν ἀπεγύμνωσε, τοῦ ἔλαβε τὰς ἐπιστολάς δίδων αὐτῷ 5 λουδοβίκια. — Τὸ γεγονός τοῦτο μᾶς ἀνακοινοῦται ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου ἐν Θεσσαλονίκῃ προξένου. — Τὸν ἐφοδιασμὸν τῶν Κορφῶν ἐμποδίζει ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς θέσας φύλακας εἰς ὅλα τὰ ναυτικὰ μέρη· μετξονα ἐχθρότητα δὲν δύναται νὰ ἐπιδείξῃ πρὸς τοὺς Γάλλους.—Ἡ συμφωνία ἢ γενομένη μεθ' ἡμῶν διὰ τοῦ Γκρανὲ εἶναι ἀπατηλή, διότι μᾶς δίδονται τὰ σκουπίδια τῶν ἀποθηκῶν του.—Τόσαι προσβολαὶ δύνανται νὰ ἦναι πλέον ἀνεκταί; Εἶναι λίαν ἐπεῖγον, Κύριέ μου, νὰ ἐπιστήσῃτε τὴν προσοχὴν τῆς Α. Αὐτ. Μ. διὰ τοὺς Κορφοῦς, διὰ νὰ τελειώσωμεν ἅπαξ διὰ παντός μὲ τὸν Ἀλῆ Πασσᾶν, ἢ κακῆ συμπεριφορᾶ τοῦ ὁποίου δὲν ἔχει πλέον ὄρια.—Λέγει ὅτι εἶναι διατεταγμένος νὰ φέρηται ἀναλόγως τῶν περιστάσεων, καὶ ὅμως πάντοτε ἡμεῖς δεχόμεθα προσβολάς.

5) 6 Ἰουνίου.— Πρὸς τὸν Δούκα τοῦ Μπασσάνου, Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν εἰς Παρισίους.— Τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ καταλαβόντος πᾶσαν τὴν

ναυτικήν παραλίαν τοῦ Τσιάμη (; Ziami), οἱ Ἀγγλοὶ ἀποσύρουν τὰ ἰδικά των παραπλέοντα πλοῖα ἐκ τοῦ μέρους ἐκείνου καὶ οἱ Κορφοὶ εὐρίσκονται εἰς τὴν πλέον ἀτυχῆ θέσιν καὶ θὰ ἀπολεσθῶσιν ἐὰν ἡ Α. Αὐτ. Μ. δὲν λάβῃ ταχύτατα μέτρα.

6) 12 Ἰουνίου. Πρὸς τὸν Ἐπιτετραμμένον ἐν Κ/πόλει. Ἴδου τὸ ἀντίγρα- φον τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν—ἐκ Παρισίων 22 Μαΐου:

«Ἡ Α. Αὐτ. Μ. ἀπαυδήσας ἐκ τῆς διαγωγῆς τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ καὶ ἐκ τῆς ἐπιμονῆς ὅπως ἐμποδίσῃ τὸν ἀνεροδιασμόν τῶν Κορφῶν, ἀπεφάσισε νὰ μὴ ἀνεχθῆ πλέον τὴν συνέχισιν τῶν προσβολῶν του.—*Ἡ σκέψις του εἶναι νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ*, ἐν ἣ περιπτώσει ἡ Ὑψηλὴ Πύλη δὲν κατορθώσῃ νὰ τὸν ἐπαναφέρῃ εἰς τὸ καθήκόν του. Ἡ Α. Αὐτ. Μ. θὰ προῦτίμα καλλίτερον ὅπως ὁ Κυρίαρχός του ὁ ἴδιος ἐπέβαλλε πειθαρχίαν εἰς τὸν Πασσᾶν του. Ὑμεῖς, Κύριε, ὀφείλατε ν' ἀναγγεῖλητε εἰς τὸν Ἀλῆ Πασσᾶν, ὅτι μόλις ἐμποδίσῃ ἅπαξ τὸν ἀνεροδιασμόν τῶν Κορφῶν θὰ κηρυχθῆ κατ' αὐτοῦ ὁ πόλεμος».

Ἐδῶ τελειώνουν τὰ ἔγγραφα τὰ πρὸς τὸν Χοῦδσον Λώου. Δὲν εἶναι βεβαίως πολλά, ἀλλὰ χαρακτηριστικωτάτη διὰ τε τὴν διαγωγὴν τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ καὶ τὴν ἀπειλὴν τοῦ Ναπολέοντος ὅπως τῷ κηρύξῃ τὸν πόλεμον εἶναι ἡ τελευταία ἐπιστολή, ἐφ' ἣ βεβαίως θὰ ἐμνητήρισαν αὐτὸν καὶ ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς καὶ ὁ ἄπισθεν τούτου δρῶν Χοῦδσον Λώου. Πράγματι δὲ ὁ Ναπολέων ὅπ' ἄλλων μεριμνῶν περιστοιχιζόμενος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀπειλὴν του καὶ ἡ κατὰ τῆς Τουρκίας ἐκστρατεία ἐματαιώθη. Ὁ διερχόμενος τὰς σελίδας ταύτας τῆς Ναπολεοντείου ἱστορίας δὲν θὰ δυνηθῆ ν' ἀντιπαρέλθῃ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Ναπολέων ἐάν, ἀντὶ νὰ τρέξῃ κατόπιν χιμαρῶν ἀνὰ τὰς ὄωσσικὰς στέππας, ἐφήρμοζε σοβαρῶς τὸ ὑπὸ τοῦ Ρήγα Φερραίου ὑποβλήθην αὐτῷ ἐν Βενετία ἢ κατ' ἄλλους ἐκ Τεργέστης δι' ἀλληλογραφίας (ὡς γνωστὸν ἡ ἀλληλογραφία αὕτη κατασχεθεῖσα ὑπὸ τῆς αὐστριακῆς ἀστυνομίας ἐχρησίμευσεν εἰς ταύτην ὡς δικαιολογία τῆς παραδόσεως αὐτοῦ καὶ τῶν ἐπὶ συντρόφων του εἰς τὸν Πασσᾶν ἢ, μᾶλλον, κατὰ τὸ αὐστριακὸν κείμενον τοῦ πρωτοκόλλου, εἰς τὸν «Καϊμακάμην» Βελιγραδίου) σχέδιον τῆς διὰ βοήθειας τῶν Ἑλλήνων καταλύσεως τοῦ μεγίστου αἵσχους τῆς παγκοσμίου ἱστορίας, τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ ἰδρύσεως νεοελληνικῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ τὸ μέλλον τῆς Εὐρώπης θὰ ἦτο σήμερον ἄλλοῖον καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ἢ τύχη πολὺ καλλιτέρα καὶ ἐνδοξότερα ἀπὸ τὴν οὐκράν αὐτοῦ λῆξιν ὡς αἰχμαλώτου ἐν Ἀγία Ἐλένη. Ἀλλ' ἐν τῷ κόσμῳ ἄλλη εἶναι ἡ ἰθύνουσα χεὶρ! ».

Βιέννη Ὀκτώβριος 1925.